

Anton Hykisch

**MILUJTE
KRÁLOVNU**

HISTORICKÝ ROMÁN
O MARII TEREZII

HOST

Milujte královnu

Anton Hykisch

**MILUJTE
KRÁLOVNU**

BRNO 2017

Copyright © Anton Hykisch, 1984

Translation © Václav Králíček, 2003

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2017

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7577-275-6 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-276-3 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-277-0 (Formát MobiPocket)

Epilog (namísto prologu)

Jsem tedy mrtva. Je středa 29. listopadu roku 1780 večer, dvě minuty po deváté. Vlhká tma klade zmáčené prsty na vychladlá okenní skla. Průzračná hmota brání, aby mě unesla temnota ulic, už neslyším, jak doktor Störck zavírá okno, protože se v koutě třesou křehká děvčátka, a já jsem ho chtěla mít otevřené, protože jsem neměla dost vzduchu.

V posledních letech jsem nenáviděla zavřená okna, potřebovala jsem dýchat a mít jistotu, že zachytím v neviditelných komůrkách a lalocích svých plic vlasečnice vzduchu, křehké pápěří kyslíku. V posledních minutách mi bolest roztahovala plíce jako obrovské kovové zvony pana Guericka v Magdeburgu (vzpomínka na přírodovědné pokusy drahého Františka), potom jako by se zvony zvětšily a jedna jejich polovina zalehla Vídeň a druhá zakryla tuto síň Hofburgu, postupně dopadla na mramorovou podlahu, neviditelné stroje, vývěvy a další roztodivné přístroje z různých končin říše začaly pracovat, aby vysály zpod chladné polokoule všechen kyslík, všechen vzduch, celý neopakovatelný život, ubohé dýchání. Jako by ani nebylo Boha všemohoucího, pána duchovna, jako by měli pravdu filozofové, čekající v přítmí na všech dvorech Evropy, zatracenci jako Voltaire, La Mettrie, jako by byl člověk opravdu jen stroj. Chyběl mi vzduch, dusila jsem se v křečích. Počítala jsem, kolik ještě vydržím, dívala jsem se po síni a hledala stopy strašné kovové polokoule zvonu, která mě mačkala. V plicích mi chrčelo, pracují ve mně všechny ty dosud nevynalezené stroje a vyhánějí ze mě život. Ze svého křesla jsem viděla stůl se štíhlými nohami,

opírá se o něj můj zaražený syn Maxmilián, nad stůl se naklání dvorní lékař pan Störck, od kraje koberce se blíží vévoda Albert Sasko-Těšínský, uherský místodržící v Bratislavě, a v koutě se chvějí mé dcery. Nejprve vévodova žena, má drahá Marie Kristina, dobrá víla bratislavského hradu, má nezničitelná láska, má replika, mé ženství, mé mládí přetrvávající v její křehkosti a laskavosti. Pláče. Vedle Kristiny stojí Marianna s divně odvrácenou tváří, abych jí neviděla do očí. Tvář s kamennou jistotou, jako by v ní nebyla jistota Kristova, ale jistota neznámých sil, různých kamenů a minerálů, ve kterých se přehrabává, hladí je a baví se s nimi, mincí, které tak vytrvale sbírá, jistota svobodného zednáře Ignáce Borna.

Má smrt je už vědecky popsána a zakreslena. Všechno probíhalo, jak má. Jak se sluší na promyšlenou a korunovanou, vskutku císařskou a královskou smrt. Kdybych ještě jednou zdvihla hlavu, uviděla bych, jak se zleva u mého křesla chystá pokleknout můj zpovědník, páter Ignác Müller z kostela svaté Doroty, člověk s privilegiem, že se dozvěděl, co se nedozvěděl nikdo z těch, kdo jsou okolo, ani císař, ani arcivévodkyně a vévodové. Pravdaže, jsem opravdu nemoderní, na konci osmnáctého století se už zpravidla neumírá se zpovědníkem, a když ano, tak jen se záměrem pojistit se, s náplastí proti ďábelskému životu, v hrozně nouzi, v pascalovské kalkulaci se přivolá zpovědník. (Co kdyby náhodou existoval Nejvyšší, a dokonce soudil naše činy?) Umírám tak jako tak, potřebuji vedle sebe preláta, jenže v jistém smyslu je už pozdě. Čekala jsem od Boha ještě několik minut, možná hodin, mohlo se snad prodloužit tohle umírání v křesle plynulým rozhovorem. Jenže už je pozdě, všichni okolo vidí, jak se trápím a dusím, polévá mě pot, toužím po chladu alpských potoků. Ráda bych se napila z vod Moravy či Ybbsu (jak je v podobě čarovných žen odlil mistr Donner v sousoší

fontány na Novém trhu), jak bych se zhluboka napila! Nejraději bych se přiblížila k Traunu. Donner ho znázornil jako nádherného mládence s bujnou kšticí. Je skloněný nad pramenem, svaly se mu lesknou potem a je opásaný soudkem z dubového dřeva, jež uchovává svěžest vod. Už nikdy neuvidím Nový trh s Donnerovými sochami, nevstoupím do žádného ateliéru, neuvidím ani sebe samu na mnohých obrazech, medailích a sochách, vzpřímenou, ještě nezestárlou, s krásným tělem, s hrdě vypjatým poprsím, krásnějším než hrudi Donnerových nymf. Už nikdy nebudu nikomu patřit. Už nejsem, jen zůstávám.

Vedle mě u opěradla křesla strnule klečí císař. Nervózně a vyčerpaně se zadýchává, červený v obličeji. Vychutnávám jeho starosti. V této chvíli mně starosti ubudou a jemu přibudou. Před několika minutami jsem se o sebe ještě starala, doufala jsem, že si uloupím hrstku okamžiků, aby se miska vah tolik nepřevážila na stranu zla, ale teď už je pozdě. Věci zkameněly. Vysoké francouzské okno se zavřelo. Už necítím, jak mě ze zadu hladí další dcera. Alžběta se schovala za křeslo, jako už roky schovává svou kdysi krásnou tvářičku, desítky let znetvořenou neštovicemi. Přemohla ji trpkost a zahálka. Alžběta stojí za mnou v načechrané krinolině a její bledá ruka se opírá o vysoké opěradlo. Líbám tě na nádhernou tvář, Alžběto, kdysi má nejkrásnější, Boží prst tě zohavil a nikdy jsi v lůně neucítila muže. Odsoudili jsme tě k samotě u dvora, vím, od teď budeš ještě naléhavěji pociťovat císařovu nenávist a pohrdání Kounicovo. Moji rodinu nazývají panoptikem. Ještě jsem chtěla mnoho věcí zařídit, mnohé urovnat, vyslovit tolik rad a napsat mnoho dopisů, ale už mi nebylo dopřáno času. Jsem mrtva.

Dvě minuty po deváté ucítil císař Josef II., jak mi strnulo rameno a znehybněla hlava. Ustal chropot a poslední křeč se rozplynula.

Svíčky vedle vysokého francouzského okna jako by ze sebe stříšly spršku chorobných slin, přestaly se chvět a klidně se narovnaly. Už nedýchám.

Ještě před několika hodinami jsem mohla uniknout strachu z neznáma. Teď už je pozdě. Mé starosti budou jiného druhu než jak zabezpečit pompézní barokní pohřeb a zakázat tancovačky, divadelní představení a koncerty. Má smrt, soudní stolice, které jsem šedesát tři let unikala, mě dohonila.

Za několik hodin, až pomine hrůza z mého skonu, začnou si okolostojící dělat výčitky, proč mě před jedenácti dny pustili na hon na bažanty (prudký a vytrvalý liják, zima v lesích, byla jsem prostydlá do morku kostí), ale chtěla jsem vidět své nejdražší děti, Marii Kristinu a jejího Alberta. Teď, v hodině mé smrti, stojí oba mladí z Bratislavy vzadu v sále, jako by se cítili vinni. Zítra se budou mé děti i dvořané hádat, kdo zavinil, že jsem prostydlá, proč mě včas nepřevezli do loveckého zámečku nebo nedopravili zpět do Vídně. Možná také začnou rozebírat, proč jsem šla na svátek Všech svatých do ledové krypty kapucínů. Měla jsem snad letos udělat výjimku? Neměla jsem chvíli pobýt s milovaným manželem Františkem Štěpánem, neměla jsem si na sklonku života hodinku pohovořit s mrtvými našeho rodu? Od smrti mého manžela se krypty staly mými tanečními sály, předsíní mé přípravy na smrt, jejím chrámem, živou ukázkou nevyjádřitelných jevů, místem vzpomínek na zemřelé. Nebála jsem se svých předků, bála jsem se sebe, svého počítání.

Hádali se nade mnou už od začátku toho hloupého prochladnutí. Vždyť jsem zpočátku neměla ani horečku. Císař téměř věřil v mou nesmrtelnost. Vládl už delší dobu bez mého zasahování, má nemoc mu do určité míry vyhovovala. Zavírala jsem se do svých komnat, beze spánku jsem trávila noci a dny, psala jsem desítky dopisů do celé Evropy svým dětem a přítelkyním. Jen Kristina v Bratislavě cítila neklid

a před týdnem náhle přijela i s knížetem Albertem. „Matka je v zoufalém stavu, nevidíte, Veličenstvo?“ řekla bratrovi. Císař Josef jen mávl rukou. Zdála jsem se mu nezničitelná. Obořili se na doktora Störcka, žáka slavného Van Swietenena, že mě řádně neléčí. (Van Swieten, Donner, Khevenhüller i další rádcové a generálové, všichni už jsou mrtví, jen já jsem zůstávala naživu.) Za dva dny jsem požádala o svátost umírajících. Josef se viditelně znepokojil. Chudák Störck. Příisahou jsem ho zavázala, ať mi oznámí, až se přiblíží den mé smrti. Nemilosrdně a jasně. Včera mi řekl: „Veličenstvo, ano, je čas se připravit.“

Trápila jsem se dva dny.

„Jsou to už poslední křeče?“

„Ještě ne,“ zakoktal se Störck.

„Tedy nejhorší mám ještě před sebou?“

Přikývl. Pokoušel se mi naordinovat utišující léky. Odmítla jsem. Císařovna matka, královna česká a uherská, arcivévodkyně rakouská nebude umírat ve spánku.

Ne, musím vědět o všem. Smrt mě pronásledovala od dětství. Vyrostla jsem v ovzduší krypt a těžkých závěsů, na svatební cestě v Itálii, když jsem byla nejzamilovanější, jsem viděla katafalky a nelidské smuteční slavobrány v barokní mohutnosti. Mezitím tance, hony a karty. Ale každý večer upozornění na smrt. Odmítala jsem dnes večer věřit, že smrt je dlouhotrvající slavnost, a proto je strašná. Smrt musí být něco jednoduššího a pochopitelnějšího, jedna kulka, zásah mečem, bodnutí kopím, vražený nůž. V našem století už neumírají panovníci na bojištích, ale chrčí v rozlehlých palácích, napodobeninách Versailles. Králové neumírají na banality, jako umírám já. Řekněme na nachlazení. Můj drahý otec zemřel právě tak, po lovu, prokletý podzim střední Evropy, nerozhodný a bez mrazu, slizký jako ropuchy v hniјících tůních, páchnoucí jako zkažené ryby v kuchyních chudáků. Můj manžel císař František zemřel náhle v Innsbrucku.

Uviděla jsem ho už jen na katafalku. Srdce se zastaví z neznámých příčin, které Van Swieten a jeho profesori nestačili prozkoumat.

Dnes po obědě a večer chtěli všichni kolem mě, abych si na chvilku zdřímla. Rozčilila jsem se. Stvořitel mě může každou chvíli povolát k sobě, bojím se usnout třeba jen na minutku. Nechci, aby mě smrt zastihla nečekaně. *Chci vidět, jak přichází smrt.* Nic jiného mě už nezajímá. Včera a dnes jsem odehnala všechny dcery, nemusí vidět, jak se trápí kdysi nejkrásnější panovnice Evropy, jak se svíjí v křečích a dusí při kašli, jak se přitom natřásá její tlusté tělo v černých šatech, nenamalovaná a vyčerpaná, s dvojitou bradou, vypadanými vlasy, oteklýma očima, masa bezvládného a nadbytečného těla. Jen Josef II., můj syn a spoluvládce, od mé smrti jediný panovník rozsáhlé říše od Chebu po Krakov, od Terstu po Košice, od Milána po Bělehrad, od Bruselu po Temešvár, může a musí vyslechnout svou matku a odpůrkyni. Zůstaly nám jen dva dny, podle Božího i lidského soudu mé poslední dny, abychom mezi záchvaty u otevřených oken probrali všechno, co mě ještě znepokojovalo. Jen my dva. Vyřídili jsme mnohé spisy, připojila jsem dodatek k závěti, odkázala peníze stovkám škol, které jsem založila. Teď můžeme dále pracovat. Vzpomínali jsme na desítky jmen, zhodnotili postoj každého, přátel i nepřátel, korunované hlavy nebo sedláka, Ludvíka XVI., manžela mé lehkomyšlné dcery Marie Antoinetty, mínění papeže i ruské carevny, anglického krále, bavorského kurfiřta, pruského krále Fridricha (přežil mě o šest let), židů i svobodných zednářů, jezuitů i jansenistů, mrtvého Voltaira (zemřel ohavně, mám radost, že zemřel jinak než já), kardinála Migazziho, Esterházyů, Pálffyů, Kinských, Harrachů, Nosticů, všech, kteří se od mé smrti třesou strachy, jak s nimi naloží Josef II., až se mu uvolní ruce. Svazovala jsem mu je já, moje mateřská péče. Od zítřka, od čtvrtka, vzejde

v zemích našeho mocnářství nový věk, chce ho nastolit můj syn, dravý a nespokojený. (Jsem jen Josef II., ale chci, aby mi říkali Veliký.) Nikdy už mě nenazvou Veliká. Ruská carevna Kateřina je prý už Veliká. Bezbožný Voltaire ji pochlebovačně nazval Semiramis Severu. Nestanu se Velkou v dějinách. Já jsem si nelehala do postele s dvořany a nezavraždila jsem svého muže. Byla jsem a zůstanu jen Marií Terezií, možná dobrou matkou. Zůstanu na medailích a pochovají mě v kryptě kapucínů. Zbude po mně ještě něco víc?

„Chci vidět, jak přichází smrt.“ (Marie Terezie nemohla dýchat, myslela, že okna jsou přivřená, ale byla dokořán. Ztěžka se zvedla z křesla a potácela se k pohovce. Když na ni klesla, Josef se jí pokusil pomoci. „Vaše Veličenstvo, špatně se vám leží.“ — „Ne,“ odpověděla. „Dost dobře na to, abych umřela.“) Zaslechla jsem samu sebe. Po chvíli mě obestřelo bílo. Nekočné plachty, krystalicky bílé stěny hrobky.

Jsem tedy mrtva a přišel čas účtování. Kdo si co uchoval a co zůstává jen mně. Protože vládcové nejsou nikdy sami, i když se nám zdá, že jsou osamoceni. Tíží je vládnutí. Vládcové většinou neodpovídají za svou smrt, ale zpravidla odpovídají za smrt svých poddaných.

Plných čtyřicet let a jeden měsíc jsem vládla milionům. Teď je konec.

Jsem mrtva. Je to jen obměna věty: Budu souzena. Jak obstojím?

I. Půvaby mládí

„Prosím tě, tišeji,“ zacpala mu dlaní ústa. Dlaň voněla, ale byla veliká. Zorica měla velkou dlaň. Takovou sedláckou, pomyslel si dragoun. Pokožku měla naopak jemnou. „Už několik let nepracuji, můj milý, Selim mě nenechá pracovat.“

„Nemůžu tišeji,“ vzdychal a vnímal vůni Zoriciných prsů, převaloval je nad sebou. „Zorico, pojeděš se mnou. Zítرا odjždíme.“

Zorica se zarazila, přestala se vrtět a tiše se rozesmála. Posadila se a začala mu bubnovat dlaněmi po hrudi.

„Jsi silný, Ignáci. Můj silný voják.“ Líbala ho na spleené vlasy a Ignác, jak ji ucítil, znovu začínal ztrácet vědomí. „Co ty jsi vlastně zač, Ignáci? Pěšák, nebo jízdní? Řekni, miláčku.“ Rozmarně se zasmála. „Raději chodíš, nebo sedíš?“ Zaválla ho bělostí těla, nevoněla sazemi, ale jakýmisi voňavkami, které určitě vyžebrała od muže, bosenského kupce. „Neumíš mluvit? Jsi špatný jezdec a ještě horší pěšák, Ignácku. Špatní jste vy bojovníci, není divu, že vás Turek zahnal za Dunaj a Sávu. Neumíš porazit ani mě, dragoune.“

Dragoun se nadzvedl, urážka zabořela, velká, bílá Zorica ležící na něm ho rozzuřila. Otevřel ústa, chtěl zakřičet, ale znovu mu je zavřela, jak se mu na ně přilepila. Celý vlhký, ženin dech ho omámil, bezvládně klesl na slavník, přísátá Zorica s ním. Uslyšel, jak se ženiny vlasy otřely o plátно stanu, a ten zvuk mu na chvíli připomněl domov, jasné poledne před otcovou chalupou, matka s bratrem Adamem napínají utkané plátно a kolíkují ho, aby se vysušilo. Zorica asi nezná zvuk napínaného plátна, její muž Selim ji halí jen do batistu,

aby se nemusel namáhat při vysvlékání („jak dávno jsem se nemilovala, Selim je stále na cestách, můj milý dragoune, můj drahý Slováčku“). Pláteníci z Horních Uher se v jižních pohraničních vojenských oblastech jaksí nemohou prosadit, je tu mnoho Arménů, Židů a Bosňanů.

„Tak ty mi neprozradíš, kdo jsi? Nejsi ty náhodou felčar, co se jen tak naslepo táhne s Rakušany až sem k nám? Nejsi ty náhodou jen takový ztřeštěnec, co by chtěl vydělat na vojně proti Turkovi?“

„Zorico, já...“

Zorica mu držela hlavu v rukou a líbala ho jako bláznivá, pokoušel se setřít si sliny z tváří a vousů. Chtěl si osvobodit ruce, dopracoval se až k ženině tváři, ale Zorica najednou ztuhla. Bradavky se jí napnuly jako horní díl stanového dílce a Ignác ucítil v dlaních její mohutné tělo. Neprošel tu dlouhou cestu od stehů k ústům, ruce mu zůstaly na bocích a kupcova žena přimhouřila oči.

„Ty mě nechceš, dragoune? Zítřa neodjedeš, to si pamatuj! Přilepím tě, uvidíš. Přisaju se k tobě a budeš mě poslouchat, pacholka si z tebe udělám, sloužit mi budeš, jsem pravoslavná a svobodná žena, bývalá sedlačka, žena nejbohatšího kupce z Banátu. Když budu chtít, plukovník Landau tě prožene uličkou. Budu-li mít náladu, dám tě potrestat panem generálem Neippergem. Nebo chceš, aby tě nechal potrestat sám arcivévoda František Štěpán Lotrinský, nejvyšší velitel císařských vojsk? Stačí, abych zavrtěla boky, a Selim sežene dva tisíce tolarů na výstroj vašich pluků a páni plukovníci a generálové mi splní každé přání. Každé, rozumíš? Mám moc, Ignáci, a ty jsi jen obyčejný dragoun. Máš štěstí, že se naše nářečí tak podobají a já ti rozumím skoro každé slovo. Řekni, jak mě miluješ?“

„Moc tě miluji, Zorico. Jsi ta nejrozpuštěnější ženská, jakou jsem kdy měl.“

„Tak se mi to líbí. Ale to není všechno. Ještě mi řekni, oč jsem hezčí než špinavá Desanka, co ti včera před stanem látala kalhoty a svá ubohá prsíčka si vyložila ze šatů. Má je jako shnilé a přezrálé hruštičky.“ Chytila dragouna za vlasy. „Cos s ní měl, ty lumpe, ty šejdíři uhersko-slovenský?“

„Pušť mě, Zorico, pro Matku Boží, o vlasy mě připravíš, ty nenasytná. Nejsem důstojník ani pan generál, abych si mohl vyrvané vlasy zakrýt napudrovanou parukou.“

„Sláma je ta tvoje paruka, ty ubožáku odkudsi z Karpat, ty zloději slepic a nezbedníku. Jediná tvoje ozdoba je ten tvůj ocásek, můj nejmilejší a pevný ocásku. Vzhůru do zbraně, můj dragoune. Co to cítím? Skoro nic. Zaostří si zbraň, otevři křesadlo a do kleku přede mnou, ty čerte... Počkej, nezamlouvej, jak to bylo s Desankou?“

„Desanka jen kalhoty... nevěříš? Desanka za mnou nepřišla, přišla za Ferem. Ten si na ni myslí. Přísahám, seděla u našeho stanu, nejdřív jeho pozašívala, potom bílý kabátec, takový kyrysnický jsem jí donesl...“

„Donesl? Ukradls ho z erárního skladu, ty čubčí synu. Znam ten kabát. Předevčirem dodal Selim vašemu plukovníkovi pět tuctů kabátců, sama jsem je s pacholkem vezla do sýpky, tam, co máte plukovní sklad.“

„Vždyť ano, čertice jsi, ty čarodějnice, před tebou člověk nic neschová. No a Desanka zůstala u Fera, nabídla se... že zašije. Víš, jak bylo horko, všechno jí jako by samo sebou vyskočilo ze šatů.“ Ignác mávl rukou. „A že bych nevěděl, že Desanka je jen taková... rozdávačná. U nás doma máme o nich písničku.“

*S čím jsem se narodila,
tím se žít musím.
Kdybych chlapcům nedávala,
umřela bych, tuším.
Dala bych ti, dala, ale není místo...*

Zorica zatahala Ignáce za uši, až ho zabořelo.

„Já ti dám děvče štedré, až budeš mít tělo jeden oheň. Ty potvoro jedna!“ Kroutila mu pomalu ucho, až se na něj svalila.

„Desance všechno samo vyskočilo. No dobrá. Tvému Ferovi to asi stačí.“

„Jsi stokrát krásnější než Desanka.“

„Opakuj po mně, Ignáci. Odkud že ty vlastně jsi?“

„Z Terchové, Trenčínská stolice.“

„Opakuj po mně: já Ignác, zvaný Kollár, z Terchové z Horních Uher, dragoun uhersko-královského pluku, tu slavnostně vyhlašuji, že Desanka, schovanka kupce Vitice, je jen taková ubohá rašple, bez ničeho a bez všeho, zatímco paní Zorica, žena kupce Selima, moje svobodná milenka, je stokrát krásnější, hodná a rovná královnám a...“

„... zatímco paní Zorica, žena kupce Selima, moje svobodná a milovaná, bláznivá a nejúžasnější milenka, je tisíckrát krásnější než všichni andělé a ďáblové...“

Tváře se potkaly, těla spojila, nemohli vydržet.

„Jen nekřičme, proboha,“ šeptali si do uší a skoro ohluchli. Všechno se s nimi zatočilo a vojenský stan se ve dvě hodiny v noci proměnil na palác blaženosti s nejtajnějšími komnatami. „Udělej mi dítě, můj nejdraší. Udělej mi ho,“ sténala. „Bude po tobě. Nikdy ho neopustím. Můj neuvěřitelný. Že ty mě neopustíš? Zběhni od pluku, víc přitlač, skryji tě jako teď. Vždycky jen v sobě.“

„Usnul jsi. Přikryla jsem tě.“

„Ale ty prochladneš.“

„Musíš se víc přitulit. Ještě blíž. V noci je chladno.“

„Je nad ránem. Za chvíli začne Fero bubnovat.“

„Jak málo času nám zůstává,“ hladila ho, „ohřejte tě, ty můj očásku. Po obědě ti donesu houni. Jednou mi ji muž...“

„Nechci od něj nic.“

„Mě máš od něj.“

„Ty jsi, Zorico, sama od sebe.“

„Hodí se ti na dlouhých cestách. Týdny půjdete nahoru Maďarskem. Dostaneš se blíž k domovu. Nemáš radost?“

Ignác Kollár neodpovídal. Odtáhl hlavu. Zoriciny vlasy ho lechtaly. Pozoroval černé švy stanu, vytvářely na šedivé plachtě temný kříž.

„Nevím,“ zamumlal. „Těším se na matku, ale sama víš, co je sedlácká bída. Mnoho soužení. Prarodiče jsem vídával jen v noci, svalili se na slavníky, unavení jako zvířata. Chalupa nám zpustla, nebylo kdy ani co zasít, ani nebyl čas okopat brambory za chalupou. Matka nosila všechna kuřata panstvu na zámek, sami jsme po celý rok neviděli masa ani funt.“

„Proto jsi utekl?“

Ignác přikývl.

„Celá rodina utekla. Otec se uchýtil v Bystrici u fary a trochu se mu ulehčilo.“

Zorica ho zamyšleně hladila.

„Myslela jsem si, že taková bída je jen u nás. Divíš se, že jsem se odevzdala Selimovi a líbala mu nohy, když přišel naše o mě požádat? Moji rodiče hleděli na Selima jako na Božího posla, protože z jejich dcery udělal paní. Rozumíš? Občas je mi smutno a propláču celou noc, domů k našim však nejdou. Srdce by mi puklo.“ Obrátila se k Ignácovi a potichu ho líbala. „Prokletá válka, prokletý Turek. Tolik se o tebe bojím, vojáčku můj. Všichni tu krev vylijete, svoji mladost ztratíte. Marně nám pomáháte. Tohle je začarovaný pás země. Co si já pamatuji, dědek i pradědek jen o Turkovi mluvili. My jsme tady taková prokletá krajina nikoho. Jen vojáci se tady střídají, rabují a zase táhnou dál, ale za Dunajem je odnepaměti stále Turek. Za časů prince Evžena se zdálo, že je s Turkem amen. Ale princ Evžen zemřel a ti vaši dnešní generálové jsou jen packalové. To sám dobře víš. Nedejbože, že by Turka porazili,

je spojený s čertem, možná je ten jeho Alláh silnější než náš Bůh. Nevím, jsem jen hloupý sedlácké děvče.“

„Nevím, Zorico, jestli jsou válka a Turek vinni. U nás nemáme Turka odnepaměti, a přece naše chalupy pustnou, celé vesnice utíkají dolů do Maďarska a sem k vám. Tady najdou alespoň opuštěná pole, neoraná a bez grófů. Buďte šťastni, že nemáte pány na krku.“

„Jak to, že nemáme? Není světa bez pánů. Jsou to vaši rakouští důstojníci, přivalí se turečtí harambašové, přepadávají nás náčelníci pandurů. A každý jen krade a bere. Odtud sedláci utekli už před lety, tady se uživí jen kupec, který žije z vás, z vojska.“

„U nás v horách je, pánbůh zaplať, už skoro půl století klid. Velcí páni z Uher se dohodli s císařem a válka nás nesouží. Ale co z toho, když nás ničí robota? Byli tací, co se vzbouřili, utekli do hor. Víš ty, Zorico, jaké máme krásné hory? Jednou tě tam vezmu, namouduši. V horách žili svobodně a přepadávali zámky. Jejich vůdce byl od nás. O něm jsi neslyšela. Juro Jánošík se jmenoval. V každé vesnici se za něj u nás modlili chudáci, i když ho vyhlásili za zbojníka. A čeho dosáhl? Císařští ho chytili, župní vrchnost odsoudila a za žebro ho pověsili. Naši se na něj pamatují, vyprávěli o něm, stalo se to před dvěma desítkami let. A co se změnilo? Nic. Vše zůstalo při starém.“ Ignác Kollár se protáhl na lůžku a držel v ruce Zoricinu velkou dlaň. „Ve dne v noci zapřahat volky a koně pro panská pole, každý týden nosit všechno z domu na panský stůl. Kdybys viděla ty hostiny, předkrmy a zákusky, paštiky a sosy. Pečené a smažené maso z celého světa vaří kuchaři z Vlach a Francie. A to si mamka a desítky jiných od úst utrhují. Urození páni. Prý pro obranu vlasti. Jak to? Já tady bojuji, ne můj pán. Ten si najal plukovníka Landaua a můj pán si sedí kdesi ve Vídni nebo v Bratislavě, nadbíhá hraběnkám, herečkám a děvkám.“

„Tišeji, Ignácku, láska moje. Obejmi mě ještě jednou. Už začíná svítat, všechno nám skončí.“

Ignác Kollár jako by přestal vnímat ženu vedle sebe a zahleděl se na stanovou plachtu nad sebou. Jak venku přibývalo světla, měnila se ze šedé na bělavou. Proč se trápíme i při milování? Nebo se osudu nedá uniknout?

„Otec je otrokem foršpontu. Umíš trochu německy, Zorico? To je jako potah. A celá chalupa pláče nad dávkami, co nám vrchnost předepsala. Víš, kdosi k nám přinesl na zápraží odkudsi písničku. Nikdo ho nezarazil. Možná byl opilý, ale takhle veršoval:“

*Dva lotři jsou v naší zemi známí,
Peter Porcia a Pavel Foršpont zvaní,
Porcia ti vezme vše tu i tam,
Foršpont zase koně, voly bere nám.
Pro Porcie jsem všechno rozprodal
a majetek svůj do zástavy dal.
Zůstaly mi jen boty dřevé
a na krku starost o sedm hladových dětí.*

Zorica se vymanila z objetí.

„Říkáš, že vaši utíkají sem k nám? Celé vesnice že se vylidňují? Tak přijď i ty sem. Podívej, naši řeči rozumíš, je podobná té vaší nahoře. Země je tu dost, přijď, budeme se vídat.“

„Ne, Zorico, mě už k poli nikdo na světě, ani Panenka Maria, nedostane. Dal jsem se naverbovat, už svůj celoživotní kříž mám. Můj bratr Adam také utekl z domova. Farář ho doporučil jezuitům. Studuje u nich ve Štiavnici. Až se dostanu domů, pojedu ho tam navštívit. Ale k nám do vesnice, nikdy. Aby mě tam chytili? Ne. Bratr Adam se vyučí farářem nebo bude mnichem a bude se mít dobře, všechno dostane. Mně se nechce žebrot u jiných. A jsem i hříšný, Zorico.“